

ÇUKUR OVADA

MEMLEKET

On beş günde bir çıkar

Yıl : 1

Sayı 10-23

15 Kânunu sani 1930

Niğde hazineleri

İsmail Habip

Çukurova iktisadiyatı

M. Dündar

Toroslar aslanına (şiir)

Saim Nezih

Cezair destanları

Elif. Ha.

Mazide Adana

Sevük Tekin

Bozlaklar

A.Rıza

Fiati 10 kuruştur .

Selânik Bankası

Rubu asırlık

Türk Anonim Şirketi

Merkezi : İstanbul

Şubeleri : Adana , Mersin , Samsun , İzmir , İstanbul , Galata
Selânik , Kavala

Tasarruf sandığı

Yüzde beş faiz verir

Kambiyo muamelâtı pek vapidir

Telgraf adresi : SALONİKBANK

Hilâl kırtasiye

mağazası

Saat kulesi dibinde

Bedri beyin kütüphanesi

Her nevi kırtasiye levazımı ile her çeşit kitabı
orada bulursunuz

İsmail Habip beyin

“ Teceddüt edebiyatı ,, tarihile

Neler dediler ?

namındaki kitap orada satılır

Adana : Türk Sözü matbaasında tabedilmiştir

Nushası 10 k.

ÇUKUROVADA

6Aylık: 130 k.

1 seelik : 240 k

MEMLEKET

İdarehanesi

Adana Muallimler
birliğinde dairei
mahsusası

Adana muntaka maarif eminliğinin himayesinde
On beş günde bir çıkar

Sayı : 10—23

15 Kânunusani 1930

Yıl : 1

Memleket intibaları :

Niğde'den notlar

— 3 —

Niğdenin hazineleri

Ammenin muhayyeesi her harabede bir define tevehhüm eder , Niğdenin hazineleri böyle yer altında kalmış mevhum defineler değil yerin üstünde payidar kalmış hakiki şaheserlerdir . Definelerin içi ne kadar çok altınla dolu olsa gene kıymeti mahduttur , içinde hiç altın olmayan bu mimarî hazinelerin kıymetine ise hudut yok . Niğde maddeten zengin bir belde değil , lâkin ne gam , manevi servet itibarile orası vatanın en zengin beldelerinden biridir : O mimarî abideler kıvrak işlemeli endamlarile ufuklara ve ebediyete en şerefli birer dasitan okuyor . Onların lisanını anla ki Niğdenin kıymetini anlayasın !

İşte Alâettin camii : İçi sütunlar ve kemerler mahşeridir . Kırk adım boyunda , otuz adım enindeki bu cami sekiz kalın direk üzerinde üç hat teşkil ediyor . Hattın her kısmında dörder kemer , on iki

danesi arzına doğru , on danesi tulüne doğru sıralanmış , bu yirmi iki kemerli camiin içini sanki üç misli daha kemerle dolu gibi görüyorsun .

Mihrabı nefis , sadelik içinde azameti var . Mimber kalın , yekpare bir mermer oyularak yapılmış gibi . Kubbelerin irtifakı basık , camide pencere çok az , ortadaki kubbe sonradan açtırılarak ahşap bir camekân yapılmasına rağmen cami gene loş ve esrarlı . O kubbe açılmadan kim bilir daha ne kadar karanlıktı . Anlaşılan Selçuk müslümanları aydınlıkta ibadeti pek seviyorlarmış .

Dış manzara itibarile cami sadece kapıdan ibaret gibi . Kapının irtifakı camiden bir misli daha yüksek . O kadar ki kapının boyu , yanındaki minarenin şerefesile beraberdir . Kapı mihrap şeklinde . Mihrabın üstünde üç satırlı , Selçuk sülüsile yazılmış bir kitabe . Camiin 620 tarihinde Alâettin

Keykubat tarafından yaptırıldığı anlatıyor . Yapan mimar da «Siddik ibni İdris Gazi bini Mahmut » tur : Madem ki eserin var , hâlâ yaşıyorsun koca Türk mimarı !

Kitabenin sağ ve solunda sarı taş üzerine kabartma iki resim yapılmış . Bilâhère ta-assup bu resimleri kazımış . El'an bakıye kalan örgülü saçlara bakılırsa bu kabartma resimler ihtimal iki kadın başını tasvir ediyordu . Diğer cami ve türbeler de elyevm payidar kalan kartal ve suvarı resimlerinden de tebeyün ediyor ki Selçuk Türkleri medresenin resim memnuiyetine dair sözüne pek kulak vermemişlerdir .

Niğde tepelerinin en yükseği olan bu tepe üstünde bu cami , kalın göğdeli minaresi, asıl bedenden bir misli yüksek mermer kapısı , tavanın üzerine basık birer takye gibi yapıştırılmış üç kubbesile , yedi asrı aşan başını beldenin diğer yeni , fakat dermansız binalarına göstererek zaif gençlere karşı dinç ihtiyarlar gibi kuruluyor !

Bu caminin karşısında , o camiden ancak elli altı sene sonra yapılmış , peri masallarının çikraksız kuyuları gibi metruk haznesi , ve divara oyulmuş kitabesile müstakil bir Niğde emirinin şerefli , fakat kanlı hatıratını söyleyen Hatır oğlu çeşmesi (1) :

Vakıa , şimdi artık onun

suyu akıyor , fakat kuru ve yosunlu musluklarından tarih gürültülü bir su gibi akmaktadır !

Muvakkaten Alâettin tepesinden ayrılarak hükümet konağı ile Tepeviran arasındaki İmaret tarlası denen mezarlık sahasına gidelim . İşte tarihi kıdem itibarile Niğde abidelerinin üçüncüsü olan bina : Hudavent hatun türbesi . Bir kadın için yapılan bu türbe , türbelerin de bir kadını gibi dilber bir ifadeyle duruyor !

Kapının mihrabı içindeki üç satırlık kitabeden « Essultanuşşehit Rüküddin veddünya Keyhusrev » in kızı olan « Elmübareketül cariyetül raiye Hudavent Hatun » un bu türbeyi 712 de yaptırıldığını öğreniyoruz . Türbenin içinde Hudavent hatuna ait sandıktan da kendisinin 730 da vefat eylediği anlaşılıyor . Demek ki Selçuk prensesi bu türbeyi vefatından 18 sene evvel yaptırmış : Ölümün mahfazası bu kadar dilber olduktan sonra ölüm korkunç olmaktan çıkar , bir makber değil bir kafes !

Türbenin mimarı olan «Mahmut bini Gazi » hendese ile bir cambaz gibi oynamış ve hendeseyi bir şiir gibi yığormuş . En altta sekiz dılı bir menşur , onun üstünde alttakinin her cephesine iki dılı düşcek şekilde on altılı bir menşur , onun üstünde

de sekiz dil'li bir eham ki her cephesi alttaki menşurun iki dil'ini kucaklamış . Şekillerin bu cümbüşü binayı kuru bir nesir olmaktan kurtararak mütenevvi bir manzume payesine çıkarıyor : Bu mimar şirini kâğıda dizen değil taş ve mermerle toprağa diken bir şair !

Bina yalnız umumî ifade uoktasından değil nakış ve hak tezyinatı itibarile de harikulâde . Mermer çembele çevrili kapı bir misli irtifaında bir mihrapla münakkaş . Mihrabı dairenmadar kabrrtma bir Ayetülkürsü süslüyor . Bütün cepheyi kalemtraş bir dantel gibi işlemiş . Bu bir cephe değil uzun bir emekle ince bir zevkin izdivacıdır !

Türbeyi yapan mimarla süsliyen hakkâkin eserine ressam da semih bir hisseyle karışmış . Türbenin diğer cepheheleri , kornişli pencerelerin üstleri cifte kartal tasvirleri, muharip bir suvari resmi , hatta iki kadın başı tasvirile müzeyyen . Bazı resimlerin başları tahrip edilmiş : Onu kazıyan basit cehlin taassubundan ziyade onu kazıtıran medresenin husranına yazık !

Bu türbenin alt tarafında diğer bir türbe var : lâkin o büyüktü , bu küçük ; o marmurdur , bu harap ; o kadına ait , bu erkeğe ; o bundan otuz üç sene evvel yapıldığı halde yeni , bu ondan otuz üç sene sonra doğduğu halde eski .

Ahi Eyyub'un türbesi . Şekli murabbaî . Kubbesi mahruî . Yalnız murabbaların köşeleri ikişer müsellele yarıya kadar kesilmiş . Bu haliyle türbe eski sistemde fistanını germiş bir kadın gibi duruyor , lâkin kafatasının yarısı delinmiş , böğründe oyuklar açılmış , sadece fistanının gergin vaziyetini muhafaza eden bir kadın gibi . Yazık !

Tekrar Alâettin tepesinin eteğine doğru gidiyoruz . İşte « Ak medrese » Karaman mimarisinin bu lâyemut abidesi . Yalnız Niğdeye değil bütün Türklüğe ebedi bir şeref olan o harika . Asıl binadan sülüs derecede yüksek olan kapısı , yalnız bu kapı başlı başına bir âlem . Mermeri bir gergef gibi işlemişler , ve işlenmiş bir gergef gibi ayağa dikmişler . Hakkâk sanki kalemtraşla taşı değil iğne ile kumaşı nakışlamış . O kadar yekpare , eklemeleri o kadar mahirane kaybedilmiş bir kapı ki gûya onu taş taş üstüne koyarak yapmadılar, on metro boyunda birkaç metro eninde yekpare bir mermeri yerde senelerce işledikten sonra kaldırıp kapı diye oraya diktiler . (2) O kapıda tahlil eriyerek terkip olmuş .

Binanın içi de ayrı bir harika . Mimar iki katlı bir mustatili , bir murabba ile bir üstüvaneye ayırmış . Murabbanın alt katı yüksek boylu , beyzilikleri keskin üçer ke-

merle müzeyyen , üst kattaki kemerler daha dairevî , bu hal ile bu iki katlı murabba ayrı iki bina gibi . Karşındaki üstüvanî kısım , geniş bir köprü gözünün tavanı gibi gerilmiş kubbesile; istilâktitli mermerden bir nakış bediastı halinde duran mihrabile bu mescit , yanlardaki hücreler , onların önündeki koridorlar , koridorları süsliyen başları oymalı sütunlar ... Yok , bir medrese içinde değil küçük bir saraydasın !

Yeniden Alâettin tepesine tırmanıyoruz . İşte Sungur camii . Fakat içeri giremezsin , çünkü saatlarca methali temaşaya mecbursun . O güzellik seni daha camii'nin dışında mihliyor . Beş altı metro genişliğinde, dört beş metro derinliğinde , her tarafı oymalı ; sathı , umku , yanları hep inceden inceye işlenmiş bir methal ki buna muhteşem bir takızafer demek daha doğru .

Bu hak ve nakış mahşeri takızaferin bazı yerlerindeki işlemler koparak dökülmüş . Altından iri taşlar meydana çıkıyor . Yüzünün bazı yerleri yırtılmış çok güzel bir kadına bakar gibi acıyorsun . Zamanın tırnakları ne merhametsiz . Bundan daha acıklı bazı yerlere badana yapılmış olmasıdır . Mermeri dantelâ yapan o canım oymaları çiğ badana ile örtmek , o kireci buraya değil bu güzelliği

görmeyen o gözlere dökme-
lidir !

Camiin iki yaşı var : Kapının üstündeki Pir Ahmetle biraderi Kasıma ait bazı vergi ve rüsumdan bâhis uzun kitabeğe göre cami 874 de yapıldı . Lâkin bu kapının sağ tarafında , duvar üzerindeki mermere mahkûk küçük kitabeğe nazaran da camiin tevellüt tarihi 730 dur . [3] Bu sonuncu doğru ise Sungur Ak medreseden yaşlı , evvelki kitabe doğru ise ondan gençtir . Lâkin daha genç te olsa ne çıkar , zavallı Sungur çok ihtiyarlamış !

Camiin bir de şark cihetinde poyraz kapısı denen ikinci bir methali mevcut . Bu , evvelki gibi takızaferli değil . Yalnız sathıdan ibaret . Fakat bu sathı baştan başa müzeyyen , öteki kapıya nispetle daha mamur kalmış . Bunun bir hususiyeti de çifte kartal resimli bir arma ile süslü olmasıdır : eski Türkler resmi Allahın evine bile asmış !

Camiin içi otuz adım genişliği , elli adım uzunluğu ile Selâtin camileri gibi bir füşat arz ediyor . Fakat bu iç eskiden mermer sütunlar , azametli kubbelerle bambaşka imiş , orta kubbede binanın başup basmadığını gösterir bir mihr ver varmış . Bir gün cami civarındaki bir yangından sonra bu mihr dönmemiş . Demek ki bina bastı . Kubbe çökecek . Tehlike var . Barutla kubbeyi

yıkmuşlar. Bu mahallî rivayet doğru ise koca kubbe belki de bir vehme kurban gitti !

Kubbenin hedmi esnasında mimbere zarar gelmesin diye onu Dışarı camiye nakletmişler. Hâlâ orada kalmış. Kubbeleri tutan mermer sütunlar da Nevşehirdeki İbrahim paşa camiinin inşaatında kullanılmak üzere gönderilmiş. Demek ki vak'a lüle devri zamanlarında cereyan ediyor. O ihtisamdan hatıra olarak şimdi yan cephelerde duvara bitişik üç sütun var : Onlar da kopuk başları ve kırık endamlarile sağ kaldıklarına peşiman gibi duruyorlar !

O velveleden zararsız kurtulan sadece mihraptır. Bütün sathı, umku, yanları, her tarafı münakkaş ve müzeyyendir. Yalnız Osmanlı mimarisinin mihrapları gibi yüksek değil. Karşıdan bakınca mihrap yarı beline kadar yere gömülmüş gibi görünüyor. Boyu yok amma, kıymeti var !

yalnız Niğdenin değil bütün milletimizin ve bütün medeniyetimizin şerefi olan bu mimarî abidelerden başka irili ufaklı daha bir takım eserler : işte kavisli sekiz kemeri, her kemerinde karşılıklı üçer dükkâm olan muhteşem bedestan binası. İşte 858 de yapılmış ve siyah abanozdan çok kıymetli mimberele meşhur İlyas ağa mes-cidi (4) ve işte Sungurun ileri

taraflarında Ak medreseyi yaptıran Ali beyin Niğdede vaktile sultanlık ilân ettiğini kitabesile isbat eden Şah mescit ; onun karşı tarafında Mısırlıların bir aralık Niğdeye kadar karıştıklarını gösteren Eskiciler çeşmesi ; sonra Osmanlı devri mimarisine ait dört kemer üstünde tutturulmuş tek kubbesile Dışarı cami, Onun yakınında onu takliden yapılmış kıyı camii, kasabanın şark tarafında Paşa camii

Ey Niğde, pembe yanaklı mahsullerile sevindiğin elma ağaçları senin başlıca servetin ise, o mimarî abideler de şerefindir. Servet şereften belki daha faydeli olabilir, fakat bil ki şeref servetten daha kıymetli şerefine iyi bak : ve onu iyi koru !

İsmail Habip

Mehazlar :

(1) Hatır oğlu çeşmesi hakkında mecmuamızın birinci nüshasında mufassal bir makale vardır. Tarihi malûmat için oraya müracaat.

(2) Ak medrese hakkında mecmuamızın 4 duncü nüshasındaki müstakil makaleye müracaat. Bu medresenin mimeri kıymeti ile medreseyi yaptıran Ali bey hakkında tarihi malûmat verilmiştir.

(3) Üstat Halil Etem Bey bu küçük kitabeyi görmemiş olacak ki ondan bahsetmiyor. İhtimal cami 730 da Sungur Bey tarafından küçük miyasta yapıldı da sonra Pir Ahmetle

Çukurova iktisadiyatı :

Adana pamukculuğu

1

Pamuk ziraatımızdaki aksaklıklar

1

Umumî mukaddeme

Adana pamuk zeriyaı ancak bu sene umumî harpten evvelki miktarı buldu . Umumî harp her şeyde olduğu gibi çukurova pamuk zeriyaına da büyük rahneler açmıştı . Umumî harpte, nüfus azaldı , şarki Anadoludan gelen Kürt ameleler askerlik hasebile gelediler . Mütarekeden sonra istilâ devletlerinin işgalleri , millî mücadeleler , zaferden sonra mübadeleler gibi esbap pamuk zeriyaımızın umumî harpten evvelki normal vaziyeti bulmasına mani oluyordu .

Adanalılar tekrar memleketlerini istirdat edince iki mühim noksan karşısında kaldılar: biri sermayesizlik , diğeri hayvanat yoksuzluğu . Birinci noksanı bankalarla telâfiye kalktılar . Banka için çiftçi en emin bir müşteridir . En zengin bir tüccar tehlikeye maruz kalabilir , fakat çiftçinin toprağı sabittir, bu sene mahsul olmazsa gelecek sene olabilir . Çiftçiye ik-

biraderi Kasım onu 874 te tevsiyan ve tecciden inşa ettiler .

(4) Niğdeliler bu mescide İlyas ağa ismini veriyorlar amma kitabede " Ayas ağa " yazılmaktadır ve doğrusu da tabbii bu ikincisi olmak lâzım gelir .

raz yapan banka onun kuvvetlenmesine de yardım eder , tekrar ikraz yapar , binaenaleyh istirdattan sonra Adana çiftçisi bankalardan sermaye bulmakta müşkilât çekmedi .

İkinci noksana gelince : Buynuzlu hayvanat eksikliğini makina ile telâfi lâzımdı . Hayvan yetiştirilmesi zamana muhtaçtı . Sonra çukurovada yalnız hayvanat değil insan nüfusu da eksikti . Nüfus az , arazi çok , Amerika da vasi araziye malikti . O makina siyaseti , ve büyük mikyasta ziraat sistemi sayesinde gıpta edilen kemal bulmuştu . Kendi mikyası dahilinde Adana da bu işi yaptı . Vatanın en çok büyük mikyasta ziraat yapılan mıntakası burasıdır .

Görülüyor ki gerek sermaye için bankalara müracaat etmek, gerek nüfus, ve hayvanat noksanını telâfi için makinaya ehemmiyet vermek zaruri ve faideli idi . Buna rağmen pamuk zeriyaımız matlup servet ve refahı vermiyor . Kuş bakışı bir nazarla Adana zeriyaının doğurduğu iktisadî hareketin azametine vakiâ hayran olmamak kabil değildir :

Tarlalarda kırk elli bin amele çalışıyor , bu yüzden bunun üç dört misli aile geçiniyor ,

bine yakın traktör , yüzlerce ve yüzlerce harman makinaları işleyip durmaktadır . Türkiye'deki bütün ziraat makinalarının yarısı burada bulunuyor . Mevsiminde şehre yevmiye üç dört bin manda arabası girip çıkmaktadır . Bu arabaların kendileri birer ton , taşıdıkları yük iki ton , şu halde günde sekiz on bin ton mahsul ithal ediliyor . Şehrin muhtelif yerlerine serpilmiş yirmi kadar fabrikanın bacaları mütemediyen tütmektedir , bütün evlerin altı koza ve buğday ambarı vazifesi görüyor . Bütün bankaların şubeleri mevcut olduğu halde hepsi işle ve meşgaleyle dolu .

İşte Adana iktisadiyatındaki manzaranın dışından görünüşü böyle azametli , iftihar verici ve memnuniyeti muciptir . Lâkin bu hareket ve velvele dolu âlemin içine girip te bu gürültülü makinayı bir de içten dinledinizmi hissinez ve düşünce-niz derhal değişiyor . Anhyorsunuz ki bu iktisadi makinanın verdiği refah çıkardığı gürültü nisbetinde değildir .

Şüphesiz memleketin umumi manzarasında gittikçe bir selâh ve terakki görülmektedir . İki sene evvelki tahrirde Adana şehrinin nüfusu 72 bin küsur çıktı , vatanın İstanbul , İzmir , Ankaradan sonra en büyük şehri burası . Halbuki tahrir amele zamani yapılaydı Adananın yüz binlik bir şehir olduğu anlaşılırdı . İşgal esnasında ve Ermenilerin çekilişinde baştan başa tahrip edilen Adana bağları altı yedi sene içinde kâmilen ihya edildi , bağlarda eskisinden daha mükemmel binlerce ve binlerce köşkler , evler yapıldı , göze pek görünmüyor amma şehir içinde de belediye her gün yüzlerce in-saat ruhsatıyesi vermektedir .

Sonra çiftçilerimizin arazisi mütemediyen çoğalıyor . Zeriyat miktarı her sene artmaktadır . Bu sene 130 bin balya pamuk istihsal edildi , bir çok çiftçiler evlerini , yaşayışlarını islâh etmektedir . Tamtakır kalan çiftliklerde binalar yapıldı , hayvanlar çoğaldı , yani ayniyat sermayesi arttı .

Bunlar hep şükranı şayan- dır , fakat çekilen emek , yapılan sây , temellük edilen arazi itibarile elde edilen bu hasılaya katiyen memnun olmamalıyız . Bir şeyin katkat fazlası alınmak mümkünken alınmazsa bu bizi dilhun etmelidir . " Hiç yoktan iyi ya " düşüncesi şark düşüncesidir . Garp daima " en iyiyi istihsal " emelinde bulunuyor . Şarklılığı atmak asıl garp zehniyetini almaktadır .

Altı sene evvel Gazimiz Baş Kumandan üniformasile Adana'ya geldiği zaman Türk ocağında çiftçilerimize , iki saat süren , kıymettar bir nutuk irat ve Adana pamukçuluğunu geniş bir ihata ile izah eylemişti . Üç nehirle sulanan çukurovanın tek başına bir devleti zengin ve mes'ut etmeğe kâfi olduğunu anlatmıştı . Halbuki çukurova bu günkü haliyle bütün devleti değil kendini bile mes'ut edemiyor . İşte düşünülecek acı hakikat bu noktadadır .

Bu , neden böyle oluyor ? Neden bu faziletli halk bu kadar çalıştığı halde emeği nisbetinde zengin ve müreffeh olmuyor ? Demek ki ortada bir çok kusurlar , hatalar , aksaklıklar vardır . Bunları saklamanın , görmemezciliğe gelmenin manası olamaz . Hatalarımızı açıkca görüp göstermekten çekinmemeliyiz . Artık bu gün yalnız - Mabadi 16 ıncı sahifede -

(Saimin Kabrinde)

Torusların Şehit Aslanına

Gönlümüzde bir elem , kalbimizde bir acı
 Kabrini kuşatanlar aynı hisle duacı .
 Sızlıyan bagrımızda bir isyankâr huçkırık
 Başlarımız semade kalbimiz fakat kırık.
 Sükutun his verirken toprağa taşa bile ,
 Nasıl yaumasın gönül böyle gelmişken dile
 Bir alev gibi yanan emellerine kefen ! . .
 Şu ruhsuz mezar mudır Önümüzde yükselen ?

Sen varlığın en büyük kudretliydin cihanda
 İmanın bulunmazdı öz olmıyan bir kanda . .
 Soldun murad almadan genç yaşında felekten
 Fakat şimdi farksızsın en ilâhi melekten
 Ruzgâr olan şerefi yedi iklimde gezen ,
 Büyüklüğe taç sunan o kahraman Türksün sen .

Sana bahtın yer verdi milletin bagrında
 Bir mukaddes kılıçsın büyük aşkın kınında
 Sen Tarihin koynuna girerken bin şerefle . .
 Ne ilâhidi adın geçerken dilden dile . .
 İnlıyordu acınla dev endamlı Toroslar
 Kaç çiğegin gözünde toplandı kanlı yaşlar
 Hasretin bagrımızda yanarken şimdi daim
 Unutmak ah mümkün mü ? Seni hiç Saim Saim ! . .

Halk edbiyatından tetebbüleri :

İzzet Efendi conku

—5—

Cezair Türkü ve destanları

—2—

İşte Mağripli oğlu , Va -
tandan ayrılıp Cezair ellerine
neye gidiyor ? Ah , o cenk
erleri , gemilerini düşman
gemilerine rampa ettikleri
zaman birer kaplan gibi sıç-
rıyan o korkuuc adamlar ,
kalplerinde ince birer aşk
rikkatle taşıdıkları muhabbe-
tin feveranındandır ki « gü-
zeller yatağı » olduğunu işit-
tikleri o diyara gittiler ;

*Curbet ellere saldı yar beni
Acayıp hayrette kaldım*

Cezair

*Güzeller yatağı dediler seni
Arzuladım seni geldim
Cezair!*

Cezair sahillerinin cümbüş-
lü dalğalarına heybetli en-
damlarını aksettiren yalı bi-
nalarının nakışlı odalarında
o da söz ve saz ile suhbetler
sürdü :

*İptida gelince gördüm
yalısın*

*Sundular kadehi içlim
dolusun*

*Sejreyledim evliyasın ulu-
sun*

*Kalbim ferah buldu güldüm
Cezair.*

O hepsi baştan başa kâr-

gir yalı evlerle o memleket
eşi bulunmaz bir güzellik
diyarıdır :

*Yalı kapısını kıldım te -
maşa*

*Binasın kurmuşlar taş
üzre laşa*

*Cihanda bulunmaz akranın
haşa*

*Aradım da seni buldum
Cezair!*

Artık oranın bütün mesire-
lerini , mübarek yerlerini ,
güzelliklerini hep görmek
görmek lâzım :

*Çıktım « Babülhend » e kil-
dum ziyaret*

*« Kırklar » a varınca oku -
dum aysel*

*Evluya enbigasında tema-
met*

*Cümlesinden ibret aldım
Cezair .*

Eh ; bu kadar güzel yer -
leri olduktan , o kadar güzel-
leri bulduktan , aynı zamanda
cenk ve hamaset için o kadar
müsaıt sahaları olduktan
sonra artık vatani unutmak
orayı vatan yapmak icap
etmez mi ? Şair de öyle
yaptı , Cezairde eğleşip
kaldı :

Mağrıplı oğlu eder bu
sözü doğru
Çıktım «Cenan fes»e eyle-
dim seyri
Vatanı , sılayt unuttum
gayri
Eğlendim de sende kaldım
Cezair ;

Mağrıplı oğlunun Cezairle
Tunus arasında harbi tasvir
eden işte diğer hamasi bir
destanı . Tunus kâfirler elin-
dedir , sonra göreceğiz ki
« Benli Ali » nin bir şirinde
Tunusun yüz bin haçlı çıkar-
dığından bahsediliyor. Mağ-
rıplı oğlunun bu şiirinden
de anlıyoruz ki bu iki mem-
leket arasında mütekabil bas-
kımlar ve 'gazveler' olmakta-
dır . Tunusun küffarı evvelce
Cezair Türklerine hücum et-
mişti . Fakat bu sefer sıra
Cezairindir , hücum eden
Türkler azdır , lâkin ne çıkar
aslanlar gibi , şahinler gibi
atıldıktan sonra :

Tunusun üstüne aslanlar
saldın
Mevlâye tevekkül oldun
Cezair
Sen bu salısları şahinden
aldın
Evvelki namını buldun
Cezair.

Bu giden muhacimlerin bin-
dikleri geminin adı « Kılıç »
tır ; bu gemiye ileri gelen
beyler biniyor :

Hüseyin Bey ile İbrahim
hoca
Gaziler dem çekti bindi
«kılıç» a

Yalınız beyleri kurtldu
anca
Bedestana değin koğdun
Cezair .

Diğer « Silâh » namındaki
gemiye de bütün gazi asker-
ler bindi :

Caziler «Silâh» a oldular
süvar
Düşmanlar görünce kıl -
madı karar
Altı yüz çadırı kıldın
tarümar
Tunustan ahını aldın
Cezair !

Gkrülüyor ki bu Cezair
«serden geçti» lerinin gemileri
bile kılıç , silâh gibi isimler
taşıyor . Geminin içindekiler
nasıl gemilerle müftehirse
o gemiler de içindeki kahra-
manlarla müftehirdiler, çünkü
o altı yüz çadırlı kuvveti
tarımar eden bu gemiler
içindeki yüz seksen çadırlık
kuvvettir , cesaret çok olduk-
tan sonra adet az olmuş ne
gam :

Mağrıplı oğlu eder yüz
seksen çadır
Evliya embiya bizimle
hazır
Tanrının rahmeti ulu
deryadır
Tanrının rahmetin buldun
Cezair !

- Sonu var -

ELİF. HA

cenubî Anadolu tarihinden yapraklar:

1

mazide adana

17

Mısırlı istlâsı

— 4 —

Devletlerin ittifakı

Nizip faciasını Sultan Mahmut işitmeden öldü . Sultan Mecit te bunu işitmeden cülûs etti . Fakat Nizipte ki o mağlûbiyet kadar , belki ondan daha fazla , donanmanın Mehmet Ali paşaya teslim olunması bir facia teşkil ediyordu . Bu çok feci olduğu kadar garip hadise şundan çıkmıştır :

Mehmet Ali Paşanın Mısırda teessüs zamanlarında koca Husrev Paşadan bahsedildiğini karilerimiz tahattur ederler . O zaman Mısır eyaleti valisi olan Husrev Paşa bilâhere İstanbulda « Asakiri mansure » seraskerliğine tayin edilmişti . Bu , yaşlı , fakat haris , mahdut , fakat meşhurdu . Sultan Mahmudu saltanattan atarak , ve ya bertaraf ederek , şehzade Mecidi iclâs etmek tarafarı idi .

Halbuki sarayda diğeri bir fırka vardı ki bunlar da aksine şehzade Mecidi ifna ederek Mahmudun idamesine taraftar bulunuyorlardı . Bu fırkanın ele

başısı da mabeyn müşiri Ahmet Fevzi paşaydı . Bu Paşa sultan Mahmudun son zamanlarına doğru kaptanı derya tayin edildi .

Sultan Mahmut kendiliğinden vefat , ve Mecit tabiatile cülûs eyledi . Bu , koca Husrev Paşa için kendiliğinden bir zaferdi . Şehzade Mecit onun kendini iclâs taraftarı olduğunu biliyordu . Husrev Paşa Allahın yaptığı işi kendi yapmış gibi Mahmudun cenaze marasimden sonra vükela içtimanda , unı ve şiddetle sadrazamın elinden « mührü hümayun » u aldı . Evvelce zikrettiğimiz zavallı Mehmet Emin Rauf Paşa titriye titriye mührü pür ceberut Paşaya verdi . Husrev Paşa bu suretle kendini kendi sadrazam yaptı . Yeni Padişah da bunu kabule mecbur oldu .

Hesrev Paşanın böyle ikbale çıkması kaptanı derya Ahmet Fevzi Paşayı dehşetlere garkeyledi . O ki sultan Mecidin ifnasına taraftardı , şim-

di Husrev Paşanın kendi hayatına kasdeylemesinden korkmağa başladı .Bütün donanmayı alıp Mehmet Ali Paşaya pişkeş çekmeye , bu suretle selâmet bulmağa karak verdi. Donanmayı Mısır'a götürdü . İskenderiye pişkâhında demir attı . Lâkin bu donanmadan evvel , Abdülmecidin cülûsunu resmen tebliğ , ve Padîşahın Mehmet Ali Paşaya olan iltifatlarını , muhasematı terk hususındaki fikirlerini bildirmek üzere köse Akif efendi gönderilmişti . Mehmet Ali Paşa İskenderiyedeki konağında Akif efendi ile tatlı tatlı musahabe ederken bizim donanmanın bütün heybetile İskenderiye önüne demir attığını gören Mehmet Ali Paşa telâş ve tehevür içinde Akif efendiye çıkmış :

“ Bir taraftan bütün mazinin unutulduğunu , sulh ve müsailemetle yaşamaklığımızı tepşir ediyorsunuz , bu yolda hattı hümayun getiriyorsunuz, diğer taraftan da İskenderiye'yi vurmak için donanmanızı gönderiyorsunuz . Bu perhiz ne , bu lâhna turşusu ne ? „ Diye söylenmeye başalmıştı . Lâkin donanmanın ne maksatla geldiğini anlayınca müsterih oldu . (1)

Mehmet Ali Paşa kendisine Osmanlı devletinin bütün donanmasını teslim eden Ahmet Fevzi Paşayı mükâfatlara, hıl'atlara gark ederken Nizip galibiyeti de buna inzimam

edince , Osmanlı devletinin bütün kara ve deniz kuvvetlerini mahvettiğini düşünerek iki bayramı birden yapıyor , ve artık bütün Osmanlı saltanatına varis olmak emelinin tahakkuk etmek üzere olduğunu görüyordu .

Heyhat , bazan ikballerin sonu idbarların başlangıcı oluyor . İstaubul Nizip faciasını , firarî Ahmet Paşanın (Ahmet Paşa o hareketinden sonra tarihlerimizde firarî unvanile müstehir kaldı .) donanmayı endamile Mısırlılara teslimini işidince ne kadar dehşetler içinde kaldıysa bu hal Avrupa devletlerini de telâş ve heyeeana verdi . (2)

Bütün kara ve deniz kuvvetlerini kaybeden Türkiyenin göçmesi onun yerine yeni usullerle hareket kabiliyetini gösteren muazzam bir Mehmet Ali Paşa imperatorluğunun kaim alması o devletlerin işine gelmiyordu , İngilte' re . Prus'ya , Avustur'ya , Rus'ya devletleri bir araya geldiler. 1840 ta Londra muahedesini aktettiler . (3)

Görülüyor ki bu devletlerin arasında yalnız Fransa yoktu . Mehmet Ali paşanın Mısır'daki ilk hareketlerinden beri İngiliz ve Fransız siyasetleri çarpışmakta idi . İngilizler Kölemenleri , Fransızlar da Mehmet Ali Paşayı himaye ediyorlardı . Paşanın Kölemenlere kat'î olarak ga-

lebesi Fransız siyasetinin de İngiliz siyasetine bir galebesi demektir. İşte Londra ittifa-kına Fransa bu sebeple dahil değildi.

Dört Avruda devleti Os-manlı saltanatının bekasını , ve Mehmet Ali Paşaya had-dinin bildirilmesini kararlaştırdılar . Zaten bizde de sa-hneye büyük Reşit Paşa çık-mıştı . Hakikaten büyük olan bu Paşanın Avrupa devlet-lerini bizimle birleştirmek hususundaki o muvaffakiyeti Reşit Paşanın ilk büyük eseri olmuştu . (4)

Dört devlet Mehmet Ali Paşaya bir ultimatom verdi . Mısır ayaleti veraset suretile evlâdü ahfadına verilecek , Akâ kalesi de kaydı hayat şartile Mehmet Ali Paşaya terk olunacaktı . Bu şeraiti kabul edip etmiyeceği Mı-sırlılara muayyen bir müddet verilerek bildirildi . Muayyen müddet zarfında kabul etmez-se o teklifler de sakit adde-dilecekti . (5)

Mehmet Ali Paşa müşkil mevkie düşmüştü . O kadar zaferlerden , bu kadar kat'i galibiyetlerden sonra , bütün o fütuhata nasıl veda edebilirdi ? Nizipten evvel bile Adana havalisile Suriye ken-disine kalmıştı . Şimdi Avrupa devletleri bunları bile Mısıra vörmiyordu . Mehmet Ali Paşa Fransanın o devletlere iştirak etmemesinden cesaret aldı ,

devletlerin teklifini reddey-ledi . (6)

Bu , Mehmet Ali Paşa için o dört devletle , bilhassa İngiltere ile muhasamayı kabul eylemesi demektir . Tabii biz de bütün kuvvetimizle işe karıştık . Yeni bir harp baş-ladı . Bu , Mısır meselesinin , daha doğrusu Mısır istilâsının son safhasıdır , Dokuz senelik istilâyı bu safha kapadı .

Sevük Tekin

Mehazlar :

- (1) Abdurrahman Şeref , Tarih musahabeleri S - 10-13
- (2) Ahmet Rasim , resimli ve haritalı Osmanlı Tarihi
- (3) Rıza Nur , mufassal Türk tarihi C . 10
- (4) Ankelhart , Türkiye ve tanzimat , mütereccimi Ali Reşat
- (5) Ahmet Rasim ' Osmanlı tarihi
- (6) Halil Ethem , Düveli İslâmiye

İtizar

Matbaada makinistsizlik yüzünden iki nushadır mecmuamızın tab'i teahhura oğramıştır . Badema böyle teahhurlara meydan verilmi-yeceğini temin ile karilerimize itizarımızı arzideriz .

Bozlaklarımız...

Oğuzun torunu Beğböğrek

— 4 —

—(Mabat)—

Baba yurduna geldiğini ilân etti . Bütün aşiret halkı kahrıman Beyböğrek'in ayakları önüne diz çöktü . Biat oldu ' eller öpüldü , genç beye ülke teslim edildi , millet karaları çıkardı , mateme nihayet verdi .

Şimdi yalnız bir iş kalmıştı . (Akkavak) kızının düğünü deyilmi ? .

Üç beş gün sonra ona da başladılar . Davuılar çalındı , bayraklar çekildi , Beyböğrek ile Akkavak kızının düğünleri kuruldu .

Salı günü genç han maiyeti ile ava gidecek , ikbal deneyecek , çarşamba günü avdet ederek dinlenecek perşembe günü göveği girecekti .

Proğram hazır , maiyeti seyahata hazır olduğu bir salı günü sabahleyin yola çıktılar .

Bir çok geyik , ceylan , kaplan , avladılar . Çarşamba günü kaldıkları bir büyük geyiğin arkasına düşerek ve bilmiyerek Moskof (Düşman) ülkesine geçmişler . Müsademeye başlamış , kavga kesbi şiddet etmiş , kahramanların çoğu telef ve on beş kişi ile genç han esir olmuştu .

Türk esirleri düşman askeri tarafından hükümdara götürülmüş ve on atlı Türk perşembe günü Moskofun zefiri karanlık bir zindanına atılmış mahkûm edilmiş idi ! . . .

Aradan yedi sene geçti , bir sabah zindanın pek küçük olan bir penceresinden ortalığı temaşaya koyulan (Beyböğrek) tam zindanın karşıındaki çınar ağaçları altında ve çeşme başında bazı adamlar gördü . . Bu adamların kıyafet ve telebbüsati (Kızıl alan) tarzında idi . Dikkat etti içinde tanıdığı adamlar da vardı . Demek hemşerileri Bezirgânlar gelmiş idi . Heman eline sazını alıp kendini takdim etti .

Kızıl alan bezirgânı ,
Yüzün çevir gör zindanı :
Yüzün çevir benden yanı .
Çok oldumu ayırlalı ?
Bezirgânlar zindandan gelen sedaye cevap verdiler .
Ey zindanın hor adamı
Göremedik yüzün hanı .
Yurdun gayp oldu hakanı ;
Oradamı ? ayhan oğlu . . .

Ş

Kara geydi aşiretin .
Bozuldu bağın devletin .
Ecci oldu dost : Gurbetin

akkavak kızı çeker ahını
O sırada tesadüfen Mokof
Padişahının kızı zıندانın
karşısındaki köşkünde bulu-
nuyor . Bu yakın mükaleme-
leri dinleyormuş . Bu zıندانın
içinde ki yiğitlerin kimler
olduğunu bilmiyormuş . Ak-
şam olunca pederine sor-
muş :

— Zıندانı mahpus varmı
baba ? . .

— Evet : Kızıl alan beyi
ile on beş askeri var ölme-
diler der . Kız ertesi gün dik-
kat ile zıندان penceresine
göz diker ve her nasılsa Bey-
böyreğin yüzünü görerek ona
aşık olur , Ve bir işaret ile
muhabereye başlar .

Kız - Beye ; . . Beni kabul
ederseniz sizi kaçıtır ve bera-
berce giderim der . .

Genç Hakan arkadaşlarını
bırakıp gide bilirmi hiç bu
teklifi azemetine ' büyük vic-
danına yidire bilir mi ? . .

— Ben yalnız değilim ar-
kadaşlarım da var , .

— Bey . . Ben yalnız sizi
kaçıra bilirim onları sen dü-
şün ve yarın bana cevap ver
beklerim der .

Artık genç hükümdarı bir
kaygu istilâ eder arkadaşla-
rına işi açar .

Arkadaşları muvafekat eder
se de bey : Bunun mümkün
olmıyacağını beraberce halas
yahut ölüm der . Fakat içle-
rinden bir ihtiyar böyle bir
mülâhaza yapar .

— Feyim : Siz gidiniz ,
sonra ordu ile gelir

bizi de kurtarırınız .
Bu söz hepsinin hoşuna gitti.
Bey kız ile firar edecek ordu
hazırlayacak . muharebe ede-
cek , hem intikamını alacak
ve hem de tab'asını , arka-
daşlarını bu felaketten kur-
taraeaktı ! Ne kadar doğru
hemen karar verdiler . Ve
ertesi günü Moskof kızına söz
verilecek idi . .

O gece zıندان nisbeten bir
gülüstan olmuş ve her arka-
daş gidecek olan beye der -
dini selamını ' dökmüştü .

Sabah oldu kız vazifesini
bilen bir kul gibi zıندان
gözükecek başa intizar edi-
yordu . Bir müddet sonra bu
iki sevdalı yüz karşı karşıya
gelbi, hicranlı gözler biri birine
ilişti . Beyböyrek kıza hitap
ile :

— Ben hazırım fakat elim-
den bir şey gelmez , Kız
cevap verdi .

— Bu akşam size atacağım
kuşakları biri birine bağla ve
o küçük pencereden aşağıya
sarkın ben sizi beklerim .

— Sonra nereye gidece-
ğiz . . .

— Doğru ahıra gideceğiz
hayvan beğenip bineceğiz ve
derhal yollanacağız .

Akşam oldu kuşaklar atıldı
yardım ile biri birine bağladı.
Genç bey aşağı doğru sark-
mağa koyuldu ve ayakları yer
yüzüne deydi . Heman kuşak-
ları beline dolayarak kız ile
beraber koşa , koşa ahura
girdi . Ne gışün , kabruğa

kemikleri biri birine geçmiş (Benli boz) orada . . Beyi görür görmez kişnemeye başladı . Artık (Cenç Hakan) dayanamadı ve ağladı .

At , lisani halile diyor - du ki :

Ben de senin gibi esirim . Kuru ot bulamadım ahırlarda çürüdüm .

Kız en deyerli atları çözmeye uğraşırken Beyböyreğ (Benli bozu) çekti . Kız isyan eder gibi . .

— Eu at ile gidilemez yakalanırsak parça parça ederler . .

— Hayır güzel kız:Bu at bir deri iki kemik bile olsa sizin babanızın bin atına bedeldir. Sen gel ! .

Heman dışarı çıktılar . Bey eyere kız terkisine atlayarak hareket ettiler. Moskuf Padişahı haber aldı .

At sürdü , köheylan kaldırdı ; fakat (Benli boz) uçtu . Bir dürlü yakayı ele vermedi . Bütün açlığına , zayıflığına rağmen iki genci kurtardı . Günlerce yollarına devam ettiler : Artık tehlike kalmamıştı . Çünkü : (Kızıl alan) ülkesine girmişlerdi . Bir akşam üzeri karşlarına aşiret ihtiyarlarından bir adam çıktı . Ve bu iki yiğidin nereden geldiklerini sordu . .

Bu ihtiyar (Ayhanın) meşhur aşıklarından (Aker) idi . .

Şehzade kendisini Bildirdi. İhtiyar ağlamâğa başladı ve

sazını eline aldı . .

(Mabadı var)

Nizip

A. Rıza

çukur ova iktisadiyatı

- Yediinci sahifeden mabat - babadan kalma göreneklele asri ziraat yapılamıyacağı gibi asri ziraat ta gelişi güzel taklitlerle yapılamaz .

Biz bu sütunlarda , işte ziraatımızın bu noksanlarını olduğu gibi teşhir , ve onların izalesi çaresini de elimizden geldiği kadar iraceye çalışacağız. Bunları yalnız çifçilerimiz için değil bütün münevverlerimiz için yazıyoruz . Her münevver bu noksanların neler olduğunu bilmeli , ve bildikleriyle her çiftçiye tenvir eylemelidir .

Doktor bilir ki memlekette refah varsa kendisi de müreffeh olacaktır , adliyece bilir ki millet zenginse kendisi rahat edecek , çünkü cürüm olmayacaktır . Muallim anlamalı ki iktisatsız Maarif inkişaf edemez. Servet artarsa Maarif artar . Binaenaleyh her münevverin memleket iktisadiyatı ile alâkadar olması aynı zamanda kendi meslekile de alâkadar olması demektir .

Ziraatın terakkisi için tenvirat yapan bir maarifinin bu rolü doğrudan maarifin terakkisini istihdaf eden bir faaliyet demektir . Onun için bu yazıları bütün münevverlerimize hitaben yazıyoruz . Milletın refahı için ceht hepimize barçtur . Biz tetkiklere müstenit bu makale silsilesi ile bu borcumuzu edaya çalışmakla müteselliyiz . Halik hepimizi muvaffak etsin .

M. Dündar

Sahip ve mes'ul müdürü İ. Habip

Türkiye İş Bankası

sermayesi 4 milyon

En faal ve en millî bankamız

Çocuk kumbaraları ile

Bu en büyük iktisat müessesemiz her ailenin de bir babası oldu

Her türlü muamelâtımızı

Bu Millî bankamızla yapmalıyız ve her aile oradan çocuğuna
bir kumbara almalıdır

Telgraf adresi : Ankara merkezi için : " TAB ,,
Şubeler için : " İŞ ,,

Türkiye Ziraat Bankası

Adana mensucat Fabrikası

Kaput bezleriyle iplikleri

Gayet dayanıklı sağlam , ucuz ve emsaline faiktir

Adanadaki fabrikaya , diğer her yerde Ziraat Bankasına müracaatla
nünuneler görülebilir

Telgraf adresi : Adana Batık

Posta kutusu : 67